УДК 82-1(=512.145)

Ф.И. Габидуллина

ГАДИЛЕК ҺӘМ ГАЛИМЛЕК ҮРНӘГЕ

(Ә.М. Закирҗановның 65 яшьлек юбилее уңаеннан)

В статье освещаются основные направления научно-исследовательской и методической деятельности татарского литературоведа, методиста А.М. Закирзянова. Подробно описана его биография, жизненный путь, приведший его в мир науки. Основное внимание в статье уделяется деятельности учёного в области татарского литературоведения, актуальности трудов, научной новизне и определяется значимость его деятельности в этой области.

Ключевые слова: татарское литературоведение, методика, А.М. Закирзянов, история и теория литературы, литературная критика.

The article highlights the main directions of scientific research and methodological activities of the Tatar literary critic, methodologist A.M. Zakirzyanov. His biography and the life path that led him to the world of science are described in detail. The main attention in the article is paid to the scientist's activities in the field of Tatar literary studies, the relevance of his works, scientific novelty and the importance of his activities in this field is determined.

Keywords: Tatar literary criticism, methodology, A.M. Zakirzyanov, history and theory of literature, literary criticism.

Татар халкының тирән мәгънәле әйтеме бар: «Яхшылык эшлә дә суга сал, халык белмәсә, балык белер». Бу көннәрдә үзенең 65 яшьлек юбилеен билгеләп үтүче Әлфәт Мәгъсүмҗан улы Закирҗанов кебекләр хакында уйлаганда нәкъ шул фикергә киләсең. Әлеге шәхес үзенең ярдәмчеллеге, якты йөзе, тәмле теле, кешелеклелеге һәм ихласлыгы белән һәркемне җәлеп итә. Ә инде якыннан аралаша башлагач, аның тирән белемле, кызыксынучан, игътибарлы һәм ихтирамлы, үз-үзенә таләпчән, туры сүзле фикердәш булуына инанасың. Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының әдәбият белеме бүлеге мөдире, филология фәннәре докторы Әлфәт Мәгъсүмҗан улын киң җәмәгатьчелек әдәбият галиме, тел һәм әдәбият укытучыларының якын дусты, киңәшчесе, Татарстан Язучылар берлеге әгъзасы, татар сәнгате белән даими кызыксынып баручы зыялы зат, Татарстанның атказанган фән эшлеклесе, Язучылар берлегенең Җ. Вәлиди (2010), Ш. Маннур (2019) исемендәге премияләре лауреаты буларак белә. Әлеге мактаулы исемнәргә ирешкәнче, ул гомер юлының шактый каршылыклы сукмакларыннан атлый.

Әлфәт Закирҗанов 1959 елның 7 октябрендә Мамадыш районы Югары Яке авылында туа. Башлангыч белемне туган авылы мәктәбендә алганнан соң, күршедәге Кече Кирмәндә (бу авыл татар әдәбиятына Ринат Мөхәммәдиев, Рафаил Газизов, Вәрис

Миңнегалиевләрне бирә) сигезьеллык, Урта Кирмәндә (хәзер эзтабар язучы Шаһинур Мостафин исемен йөртә) урта мәктәпне тәмамлый. Кешенең язмышы алдан язылып куелган дисәләр дә, тормыш үзенең үзгәрешләрен кертә икән шул. Яшьтән спорт яратып, күрше авылларга яз-көз велосипедта һәм җәяү, кышын чаңгыда йөреп шактый ныгыган егет чаңгы спорты буенча район мәктәпләре укучылары арасында өч тапкыр җиңүче була, авыл районнары арасында республикада ике тапкыр призлы урын яулый. Әлеге уңышларга нигезләнеп, үзенең киләчәген физик тәрбия, спорт белән бәйләргә уйлый һәм Казандагы физкультура институтына (филиал) юл тота. Әмма конкурстан уза алмыйча, кире әйләнеп кайта. Сәер яңгыраса да, бу урында «бәхеткә» дип әйтәсе килә. Укырга кергән булса, аның бик яхшы тренер булуына шикләнмибез, әмма татар әдәбияты фәне бер галимен югалткан булыр иде. Алдагы ике елын ул Түбән Кама шәһәрендә химия комбинаты төзелешендә үткәрә һәм шул вакытта чын-чынлап әдәбият дөньясына тартыла. Эштән һәм спорт күнегүләреннән бушаган арада китап уку белән мавыга. Нәтиҗәдә, Казан дәүләт педагогика институтының татар теле һәм әдәбияты бүлегенә укырга керә. Студент елларында матур әдәбиятның серләрен ачуга, аны фәнни нигездә бәяләүгә омтылыш бигрәк тә XIX гасыр рус әдәбияты, аеруча Ф. Достоевский, Л. Толстой, М. Лермонтов әсәрләре белән танышкач көчәйде, дип искә ала ул бер әңгәмәдә [Закирҗанов, 2024, б. 17]. Ә инде Р. Сверигин, Ф. Хатипов, Ф. Галимуллин, М. Җәләлиева кебек укытучы-галимнәрдән белем алу, әдәбиятның тирән тамырларына, үсеш-үзгәрешенә һәм чор әдәби процессы үзенчәлекләренә төшенү аларны тагы да тирәнрәк өйрәнү омтылышы тудыра.

Ә.М. Закирҗанов 1983–1995 елларда Мамадыш районы Урта Кирмән һәм Уразбахты мәктәпләрендә, Казандагы 10 нчы интернат-мәктәптә (аннары 2 нче номерлы татар гимназиясе итеп үзгәртелә), Милли мәктәпләр институтының Казан филиалында эшли. Бу елларда ул татар теле һәм әдәбиятын укытуны камилләштерү, дәресләрнең нәтиҗәлелеген күтәрү юлларын, алым-чараларын фәнни һәм гамәли планда өйрәнә башлый. 1989–1993 елларда Мәскәүдә Милли мәктәпләр институтында аспирантурада укый һәм «Татар мәктәпләренең өлкән сыйныфларында драма әсәрләрен өйрәнү» дигән темага кандидатлык диссертациясе (җитәкчесе С.К. Бирюкова) яклый.

1995 елда Ә.М. Закирҗанов Казан дәүләт университетының (2010 елдан Казан (Идел Буе) федераль университеты) татар әдәбияты кафедрасына эшкә килә һәм өлкән укытучы, доцент, профессор, кафедра мөдире вазифаларын башкара. Әлеге чорда ул баш-аягы белән уку-укыту һәм фән дөньясына чума. Үз эшенә гаять җаваплы каравы, яңалыкка омтылуы, ярдәмчеллеге белән тиз арада хезмәттәшләре арасында үз урынын таба, аларның хөрмәтен казана. Студентлар аны үз эшенең остасы булуы, мәгълүматлы һәм кызыклы лекцияләре өчен ярата. Ә инде тәрбия һәм социаль мәсьәләләр буенча декан урынбасары булып эшләгән елларда оста оештыручы, ак-

тив җәмәгать эшлеклесе булып танылa. Студентларны тулай торакка урнаштыру, яшәү шартларын яхшырту буенча күпләргә ярдәм итә. «Беренче курстагылар көне», «Студентлар язы», «Ягымлы яз» кебек фестиваль-бәйрәмнәр студентларның зур активлыгы һәм җитди әзерлек белән үтә. Ә.М. Закирҗанов әлеге һәм башка мәдәни чараларда яшьләрнең киңәшчесе һәм ярдәмчесе булып тора. Бигрәк тә «Студентлар язы»ннан соң, студентлар чыгышына бәйле бәяләмә-мөнәсәбәтен чагылдырган язмалары урынлы хуплавы, үз итеп тәнкыйтьләве белән зур кызыксыну уята.

2017 елда ул, укытучыларны һәм студентларны аптырашта калдырып, Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтына китә һәм әдәбият белеме бүлеге мөдире итеп билгеләнә. Әлфәт Мәгъсүмҗан улы монда да, җиң сызганып, фәнни һәм оештыру эшенә тотына: «Татар әдәбияты тарихы» сигезтомлыгын (2014–2021) язу эшенә фәнни көчләрне туплау; татар классикларыннан Г. Исхакый, Г. Тукай, Г. Ибраһимов, төрки әдәбиятларның танылган вәкилләре Ч. Айтматов, А. Кунанбаев, М. Җомабаев, Мәхтүмколый һ. б. юбилейлары уңаеннан халыкара фәнни конференцияләр, әдәбият фәненең актуаль мәсьәләләре буенча түгәрәк өстәлләр, семинарлар кебек күп вакыт һәм көч сорый торган һәр эшне оештыручылардан булып тора.

Ә.М. Закирҗановның күпкырлы фәнни эшчәнлегенең башлангычы татар әдәбиятын мәктәптә укытуның методологиясен һәм методларын өйрәнү белән бәйле. «Татар мәктәпләренең өлкән сыйныфларында драма әсәрләрен өйрәнү» дип аталган кандидатлык диссертациясендә әдәбият дәресләрен оештыруның төп принципларын, әдәбиятны сүз сәнгате буларак һәм милли үзенчәлекләрне ачуга бәйле өйрәнү кирәклеген билгели. Үзенең мәктәптәге эш тәҗрибәсенә таянып, күзәтү төсендәге һәм аерым әдип иҗатын өйрәнү дәресләрен үткәрүнең фәнни-теоретик нигезләрен тикшерә. Нәтиҗәлелекне үстерүгә, укучыларны актив эшчәнлеккә тартуга йөз тоткан укыту методларын, алым-чараларны файдалану мәктәп программасындагы драма әсәрләрен өйрәнүгә бәйле аңлатыла. Яшь галимнең бу өлкәдәге эзләнүләре 5, 7, 9 һәм 11 сыйныфлар өчен «Татар әдәбияты» (1996–2010, 2016–2023, автордашлыкта) дәреслекләрендә; «11 сыйныфта татар әдәбиятын укыту» (2001) һәм «9 сыйныфта татар әдәбиятын укыту» (2016, автордашлыкта) методик ярдәмлекләрендә, шулай ук «Мәктәптә татар әдәбиятын укыту мәсьәләләре» (1997), «Сыйныфтан тыш уку дәресләре» (2002); «Татар әдәбияты: теория, тарих» (2004, 2006, автордашлыкта), «Татар әдәбиятыннан олимпиадага әзерләнәбез» (2023, автордашлыкта) кебек гомуми белем бирү мәктәпләре өчен чыгарылган методик хезмәтләрдә тулы чагылыш таба. Аның фәнни һәм методик характердагы фикерләре югары уку йортлары өчен эшләнгән «Әдәбият белеме: Терминнар һәм төшенчәләр сүзлеге» (2007, автордашлыкта), «Хәзерге татар драматургиясенең актуаль мәсьәләләре» (2010) хезмәтләрендә урын ала. Аларның төп үзенчәлеге һәм фәнни яңалыгы әдипләр иҗатын, аерым әсәрләрне

һәртөрле идеологик чикләүләрдән арындырып өйрәнү, гамәли эшчәнлеккә йөз тоту, укытуда татар методистлары тәҗрибәсеннән һәм рус, башка халыклар әдәбиятын укытудагы казанышлардан иҗади файдалану белән аңлатыла.

Студент елларыннан ук әдәби тәнкыйть белән кызыксыну Ә.М. Закирҗановны әдәбият белеме фәненә, аның төрле тармакларын максатчан тикшерүгә китерә. Галимнең бу юнәлештәге эзләнүләре «Яңарыш юлыннан» (2008) исемле монографиясендә урын ала. Казан дәүләт университетында үткәрелгән «Иң яхшы фәнни хезмәт» конкурсында призлы урынны алган китапта шул чор татар әдәбият белеменең хәл-торышы, аеруча әдәбият тарихын яңача өйрәнүнең теоретик җирлеге, төп принциплары өйрәнелә. Хезмәттә шулай ук әдәби процессны ачуда нигез булган тәнкыйтьнең торышы, бурыч-вазифалары ачыклана, әйдәп баручы тәнкыйтьчеләрнең төп хезмәтләре тикшереп бәяләнә. Әлеге өлкәдәге эзләнүләрен дәвам итеп, галим татар әдәбияты фәненең методологик һәм фәнни-теоретик нигезләрен тикшерүгә алына. Рус телендә дөнья күргән «Хәзерге татар әдәбият белеменең төп юнәлешләре» (2011) монографиясендә аның концептуаль нигезе болай билгеләнә: «Әдәбият теориясендәге табыш-нәтиҗәләрне, күпгасырлык әдәбият тарихына заман биеклегеннән чыгып бирелгән караш-мөнәсәбәтләрне һәм әдәби тәнкыйтьтә барган эзләнүләрне бәяләү, иҗтимагый аңның бер формасы булган сүз сәнгатенең җәмгыятьтә тоткан урынын, әдәби-эстетик һәм әхлакый-фәлсәфи вазифаларын тулырак аңлауга да җирлек әзерли» [Закирзянов, 2011, с. 4]. Галимнең әлеге хезмәте 2012 елда якланган «Хәзерге татар әдәбият белеме: традицияләр һәм яңа тенденцияләр» дип аталган докторлык диссертациясенең нигезендә ята. Аның фәнни яңалыгы татар әдәбият белемендә галим-белгечләрнең күпсанлы монографияләренә, китапларына, мәкаләләренә традицияләр һәм яңа тенденцияләр контекстында һәм урта гасырлардан алып хәзергегә кадәрге әдәби процессның теоретик һәм методологик мәсьәләләренә бәйле рәвештә тирән шәрехләүле анализ ясалган, системалаштырылган беренче бөтенлекле тикшеренү булуы белән аңлатыла.

XXI гасыр башында татар әдәбият фәне төрле юнәлештә җитди эзләнүләр алып бара. Әдәбият теориясенә нисбәтле фәнни юнәлешләр, агымнар-мәктәпләр үсеше, аерым жанрлар табигате, аларның эволюциясе, шулай ук поэтикасына караган мәсьәләләр Й. Нигъмәтуллина, Р. Ганиева, Д. Заһидуллина, В. Әминева, М. Ибраһимов, А. Шәмсутова, Л. Ибраһимова, А. Хәбибуллина һ. б. тарафыннан тикшерелсә, әдәбият тарихының төрле чорлардагы үсеш-үзгәреше мәсьәләләре Д. Заһидуллина, Т. Галиуллин, А. Әхмәдуллин, Х. Миңнегулов, Н. Хисамов, Ф. Галимуллин, Р. Сарчин, Н. Йосыпова, А. Хасавнех, А. Шәрипова, Л. Надыршина һ. б. хезмәтләрендә диахрон һәм синхрон яссылыкта бәяләнә. Ә инде әдәби тәнкыйть өлкәсендә Т. Галиуллин, Ф. Галимуллин, Р. Сверигин, Д. Заһидуллина, Р. Рахмани, Р. Рахман, Н. Йосыпова, Л. Минһаҗева, Г. Гайнуллина, Л. Галит-

зуллина һ. б. язмалары дөнья күрә. Ә.М. Закирҗанов, төрле тармактагы күпсанлы хезмәтләрне өйрәнеп, табыш-яңалыкларын билгели, традицияләр дәвамчанлыгын, үсеш-үзгәреш тенденцияләрен ача. Алдагы тикшеренүләренең дәвамы буларак яңа хезмәтләргә нисбәтле нәтиҗә-фикерләре татар һәм рус телләрендәге китапларында чагылыш таба: «Татар әдәбият белеме: традицияләр һәм үсеш тенденцияләре» [Закирҗанов, 2018] һәм «Современное татарское литературоведение: традиции, закономерности и новые поиски» [Закирзянов, 2019].

Әдәбият фәненең бер тармагы булган әдәби тәнкыйть Ә.М. Закирҗанов тикшеренүләрендә һәрвакыт игътибар үзәгендә тора. Бу тармакка караган язмалары даими рәвештә «Казан утлары», «Мәйдан», «Идел» журналларында, «Мәдәни җомга» газетасында чыгып килә. Берничә ел «Казан утлары» журналында «Әдәби тәнкыйть» бүлеген җитәкләве, шулай ук Татарстан Язучылар берлегенең әдәби тәнкыйть секциясенә җитәкчелек итүе дә бу мәсьәләне күз уңында тотуга уңай йогынты ясый. Әлфәт Мәгъсүмҗан улының татар әдәби тәнкыйтенең торышы турында язучыларның әдәби ел йомгаклары, корылтай утырышларындагы чыгыш-докладлары да күтеп алына. Әлеге эзләнүләр нәтиҗәсе буларак «Заман белән бергә» (2004), «Рухи таяныч» (2011), «Иҗат тылсымы» (2022) кебек әдәби тәнкыйть җыентыклары басылып чыга. Әлеге китаплар XXI гасыр башы әдәби процессының елъязмасы кебек кабул ителә. Дөрес, автор татар әдәбиятының XIX һәм XX гасырлары әдәби хәрәкәтен дә иңләп ала. Г. Кандалый, К. Насыйри, Г. Сәмитова, М. Акмулла, Р. Фәхреддин, Ф. Кәрими, Г. Исхакый, М. Фәйзи, К. Тинчурин, М. Җәлил, Т. Гыйззәт, Г. Афзал кебек классиклар, беренче чиратта, рухи иҗат мирасы белән кадерле булса, икенчедән, автор аларны дөнья әдәбиятының бер өлеше буларак татар сүз сәнгатенең үсеп китүенә зур өлеш керткән язучылар буларак бәяли. Шуның белән бергә, әлеге җыентыкларда җанлы әдәби процесс мәсьәләләре үзәк урынны алып тора. «Заман белән бергә», «Хәзерге татар драматургиясендә Г. Камал традицияләре», «Сәхнә әдәбиятында – замандаш», «XX гасыр ахырында татар драматургиясе», «XXI гасыр башы драматургиясе» дип аталган күзәтү мәкаләләрендә традицияләр дәвамчанлыгы белән бергә, әлеге чорлар әдәбиятының социаль-мәдәни җирлеге, әдипләрнең сәнгати эзләнүләрендә чор рухының классик һәм классик булмаган дөнья сурәтләре тикшереп бәяләнә [Закирҗанов, 2004, б. 16–45, 81–92; Закирҗанов, 2011, б. 25–35; Закирҗанов, 2022, б. 48–86, 87–122]. Сыйфат үзгәрешләренең сәбәп-шартларын, төп тенденцияләрен һәм киләчәктә үсеш юлларын фаразлау күзәтү мәкаләләренең тагын бер үзенчәлеге булып тора.

Ә.М. Закирҗановның фәнни тикшеренүләрендә татар әдәбиятының XX гасырның икенче яртысы һәм XXI гасыр башындагы үсешен әдәби-эстетик планда өйрәнү мөһим урын били. Аларның бер өлеше сигез томлы «Татар әдәбияты тарихы»ның 4, 6, 7, 8 томнарында

монографик мәкаләләр буларак урын ала. Татар драматургиясенең төрле чорларын үз эченә алган күзәтү язмалары, әдәбият белеме һәм тәнкыйтьнең үсеш баскычларын һәм үзенчәлекләрен билгеләү, шулай ук Т. Миңнуллин һәм Р. Мөхәммәдиев (автордашлыкта) иҗатлары буенча мәкаләләре фәнни-теоретик нигезе, фактларга байлыгы, әдәби әсәрләрне, хезмәтләрне бәяләү методикасы һәм уңышлы гомумиләштерүләре белән аерылып тора. Ә инде Ф.И. Габидуллина белән берлектә чыгарылган «Татар прозасында әдәби-эстетик эзләнүләр (XX гасырның икенче яртысы)» монографиясендә XX гасырның икенче яртысы татар прозасы үсешендәге төп тенденцияләр, тема-проблемалар төрлелеге, әдәби-эстетик эзләнүләр тикшерелә. Хезмәттә төп урынны әлеге төргә караган сәнгати табышларны билгеләгән язучыларның әсәрләренә бәяләмә алып тора. Шулай ук традицияләр дәвамчанлыгы аша җитди яңачалыкка килү юллары, сурәтләүдәге табышлары, рухи тормышыбыздагы урыннары билгеләнә [Закирҗанов, 2020].

Фән дөньясына беренче адымнарын драма әсәрләрен мәктәптә өйрәнү буенча ясаган Әлфәт Мәгъсүмҗан улы алдагы елларда да сәхнә әдәбиятын даими игътибар үзәгендә тота. Татар драматургиясе классикларын һәм замандаш әдипләр иҗатын системалы тикшерү, бу төрнең үсеш закончалыкларын тема-мотивлар төрлелеге белән бергә, жанр һәм жанр формалары өлкәсендәге эзләнүләрне ачыклау мәсьәләләренә багышланган дистәләрчә мәкаләләре журналларда, конференция җыентыкларында басылып чыга. Югарыда аталган җыентыкларда да Г. Исхакый, Г. Камал, М. Фәйзи, К. Тинчурин, Т. Гыйззәт кебек классиклар янәшәсендә замандашларыбыз Ф. Садриев, Р. Хәмит, Ю. Сафиуллин, Р. Батулла, Ф. Бәйрәмова, З. Хәким, М. Гыйләҗев, Г. Каюмов, Аманулла, Д. Салихов, Р. Зәйдулла, Р. Сәгъди иҗатларына багышланган мәкаләләр урын алган. Аларда әдипнең үзенә хас сурәтле дөньясын ачу, әсәрләренең тел-стилен, поэтик үзенчәлекләрен билгеләү үзәктә тора. Галим һәр драматург иҗатын шәхесе белән тыгыз бәйләнештә өйрәнүне максат итә. Шуңа да язмаларда язучының сәнгати фикерләү үзенчәлеге әсәрнең язылу тарихы, герой концепциясе, театр сәхнәсендә куелышы кебек мәсьәләләр белән үрелеп бара. Болар барысы да әдип иҗаты турында бөтенлекле күзаллау булдыруга хезмәт итә.

Ә.М. Закирҗановның фәнни эзләнүләрендә чорыбызның танылган драматургы Т. Миңнуллин иҗаты аерым урын тота. Драматургның аерым әсәрләре, аларның сәхнә тарихы турында язмалары даими чыгып килә [Закирҗанов, 2019; Закирҗанов, 2020; Закирзянов, 2020; Zakirzyanov, 2016]. Галимнең әлеге тикшеренүләре нәтиҗәсе буларак «Туфан Миңнуллин драматургиясе» (2022) дип аталган монографиясе дөнья күрә. Т. Миңнуллин драматургиясен XX гасырның икенче яртысы һәм XXI гасыр башы сәхнә әдәбияты үзенчәлекләренә нисбәтле тикшереп бәяләүне максат иткән хезмәттә «драматург иҗатының төп этапларын аерып чыгару, аларга хас сыйфат үзгәрешләрен билгеләү

өчен, сәнгати үзенчәлекләр аеруча тулы чагылган пьесаларына бәя» [Закирҗанов, 2022, б. 23] бирелә һәм эзлекле рәвештә әсәрләрендәге тема-проблематика төрлелеге, жанр формалары байлыгы, бу өлкәдәге табышлары, сюжет-конфликт кору остасы булуы, үз йөзләре белән аерылып торган геройлары, әдип яклаган фикерләрне укучыга җиткерү юллары, заман рухын чагылдыруга хезмәт иткән бай алым-чаралар, гомумән, сәнгати фикерләү үзенчәлеге ачыклана. Гомумән, чорыбызның мәшһүр драматургы, фикер иясе тормышы, иҗаты турында бөтенлекле күзаллау булдырылып, әдәбиятыбыз тарихындагы урынын билгеләү омтылышы ясалган хезмәт аерым әдип иҗатын монографик тикшерүнең уңышлы бер үрнәге булып тора [Габидуллина, 2023].

Сәхнә әдәбияты мәсьәләләрен эзлекле тикшерү Ә.М. Закирҗановны театр сәнгате белән кызыксынуга китерә. Бу аңлашыла да, чөнки драма әсәре бөтен тулылыгында бары сәхнәдә генә ачыла ала. Шул ук вакытта спектакль күмәк иҗат җимеше булып тора. Драматургның фикерләре, ул яклаган идея режиссёр күзаллавында һәм артистлар уены аша тамашачыга җиткерелә. Шуңа пьесага кертелгән билгеле бер үзгәрешләр, автор карашлары белән режиссёр концепциясенең туры килү-килмәве һәрвакыт бәхәсләр уята. Әлфәт Мәгъсүмҗан улының газета-журнал битләрендә урын алган, бигрәк тә «Театр – серле дөнья» (2023) китабында туплап бирелгән күпсанлы рецензияләре соңгы елларда татар театр сәхнәләрендә куелган спектакльләргә үзенчәлекле бәяләмәләре, төрле яссылыктагы мәсьәләләрне кыю күтәрүе белән кызыксыну уята. «Халыкның рухи ихтыяҗына җавап биреп, матурлыкны, изгелекне, әдәп-әхлакны яклауга һәм саклауга хезмәт итүче» [Закирҗанов, 2023, б. 3] театр татар милли рухын тамашачыга җиткерүдә гаҗәеп зур роль уйный. Ул бүген чын мәгънәсендә милләт сагында тора. Шуңа да театр репертуарындагы пьесаларның сыйфаты, коллективның максатчан эшчәнлегенең һәрдаим игътибар үзәгендә булуы – ул заман таләбе. Ә.М. Закирҗанов язмаларын әлеге фикер иңләп үтә. Шуңа да аларга драматурглар һәм режиссёрлар гына түгел, театр сөючеләрнең дә мөрәҗәгать итүенә шикләнмәскә мөмкин.

Ә.М. Закирҗанов бүген дә актив хезмәттә булып, фәнни тикшеренүләрен дәвам итә. Үзенең хезмәттәшләре белән бергә, татар әдәбияты тарихының, теориясенең, тәнкыйтенең актуаль мәсьәләләре буенча халыкара, бөтенроссия, республика фәнни конференцияләрендә доклад белән чыгышлар ясый, рухи байлыкны киң җәмәгатьчелеккә җиткерү буенча яңадан-яңа проектларда катнаша, мәктәпләрдә, уку йортларында, китапханәләрдә очрашуларда уй-фикерләре, табыш-нәтиҗәләре белән уртаклаша.

Әдәбият

Габидуллина Ф.И. Әдәбият фәненә җитди өлеш (Ә.М. Закирҗановның «Туфан Миңнуллин драматургиясе» китабына бәяләмә) // Фәнни Татарстан. 2023. № 2. Б. 156–163.

Закирҗанов Ә.М. Китап уку – ул... // Сөембикә. 2024. № 8. Б. 17.

Закирзянов А.М. Основные направления развития современного татарского литературоведения (кон. XX – нач. XXI в.). Казань: Ихлас, 2011. 320 с.

Закирҗанов Ә.М. Татар әдәбият белеме: традицияләр һәм үсеш тенденцияләре. Казан: ТӘһСИ, 2018. 352 б.

Закирзянов А.М. Современное татарское литературоведение: традиции, закономерности и новые поиски. Казан: ИЯЛИ, 2019. 372 с.

Закирҗанов Ә.М. Заман белән бергә: Әдәби тәнкыйть мәкаләләре. Казан: Татар.кит.нәшр., 2004. 175 б.

Закирҗанов Ә.М. Рухи таяныч: әдәби тәнкыйть мәкаләләре. Казан: Татар. кит.нәшр., 2011. 287 б.

Закирҗанов Ә.М. Иҗат тылсымы: әдәби портретлар, күзәтү мәкаләләре, рецензияләр. Казан: Мәгариф-Вакыт, 2022. 416 б.

Закирҗанов Ә.М. Татар прозасында әдәби-эстетик эзләнүләр (XX гасырның икенче яртысы) / Ә.М. Закирҗанов, Ф.И. Габидуллина. Казан: Школа, 2020. 168 б.

Закирҗанов Ә.М. Туфан Миңнуллин драматургиясе: монография. Казан: ТӘһСИ, 2022. 252 б.

Закирҗанов Ә.М. Т. Миңнуллинның XX гасыр ахыры иҗатында әдәби-эстетик эзләнүләр // Фәнни Татарстан. 2019. № 2. Б. 57–64.

Закирҗанов Ә.М. Җан иреге // Казан утлары. 2020. № 8. Б. 67–69.

Закирзянов А.М. Трагикомедия Т. Миннуллина «Обет» на театральной сцене // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия «Познание». № 10 (октябрь). 2020. С. 11–14.

Закирҗанов Ә.М. Театр – серле дөнья: әңгәмәләр, очерклар, бәяләмәләр. Казан: Рухият, 2023. 352 б.

Zakirzyanov A.M., Ghilazov T.Sh. Tufan Minullin drama: the synthes is of eastern and western traditions // Man in india, 96 (7), 2016: 2357–2365.

Габидуллина Фәридә Имаметдин кызы,
филология фәннәре кандидаты, Казан (Идел Буе) федераль университетының Алабуга институты доценты